

บทที่ ๒

บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

ในบทที่ ๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงบทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาในรายละเอียดเกี่ยวกับเอตทัคคะในสมัยพุทธกาล บทบาทของพระนางจามเทวีในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และบทบาทของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ บทบาทของอุบาสกอุบาสิกาผู้ค้ำชูพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสมัยพุทธกาล

คำว่า เอตทัคคะ หมายถึง ผู้เป็นยอด ผู้เป็นประเสริฐ^๑ ถือกันว่าเป็นตำแหน่งทางพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาทรงประทานแต่งตั้งให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถยอดเยี่ยมในด้านนั้น ๆ เป็นตำแหน่งเฉพาะบุคคลที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งเพียงรูปเดียวเท่านั้น ในฝ่ายภิกษุมีเอตทัคคะจำนวน ๔๑ รูป และภิกษุณี จำนวน ๑๓ รูป ซึ่งล้วนแต่เป็นพระอรหันตชินาสพทั้งสิ้น เว้นแต่พระอานนท์เพียงรูปเดียวที่เป็นพระโสดาบัน ต่อเมื่อพระบรมศาสดาปรินิพพานแล้ว ท่านจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ส่วนในฝ่ายอุบาสก มีเอตทัคคะ ๑๐ ท่าน ซึ่งมีตั้งแต่พระโสดาบันถึงพระอนาคามี เว้นตปัสสะกับภัลลิกะ สองพ่อค้าที่มีได้บรรลุมรรคผลใดๆ ในส่วนของอุบาสิกา นั้น มีจำนวน ๑๐ ท่าน ทุกท่านล้วนแต่เป็นพระโสดาบันทั้งสิ้น^๒ อนึ่ง เหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องพุทธบริษัททั้งสี่ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะต่าง ๆ ก็ด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ (๑) ได้รับการยกย่องตามเรื่องที่เกิดขึ้น (๒) ได้รับการยกย่องตามที่ได้สะสมบุญมาแต่ในอดีตชาติ (๓) ได้รับการยกย่องตามความเชี่ยวชาญ และ (๔) ได้รับการยกย่องตามที่มีความสามารถเหนือผู้อื่น^๓ ซึ่งเหล่าอุบาสกอุบาสิกาผู้ให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสมัยพุทธกาลนั้น ผู้วิจัยจักนำเสนอเฉพาะบุคคลที่เป็นเอตทัคคะบางส่วนพอสังเขปดังนี้

^๑ ออง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๑๒.

^๒ บรรจบ บรรณรุจิ, อสัทธิมหาสาร, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมสภา), ๒๕๓๖.

^๓ พระครูกลุณยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุณยานธมฺโม/พรหมอยู่), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๔) – (๕).

๒.๑.๑ สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน^๔ (เป็นทายก)

สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี เกิดในตระกูลมหาเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี เป็นผู้มั่งคั่งทรัพย์สมบัติมาก เป็นผู้มั่งคั่งจิตเมตตาชอบทำบุญให้ทานแก่คนยากจนอนาถา สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี ได้ช่วยอังคาสถวายภัตตาหารแด่พระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ ครั้นเสร็จภัตกิจแล้วได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาเพื่อเสด็จไปประกาศพระศาสนายังเมืองสาวัตถี พร้อมทั้งกราบทูลว่า จะสร้างพระอารามถวายที่เมืองสาวัตถีนั้น พระบรมศาสดาทรงรับอาราธนาตามคำกราบทูล เมื่อการก่อสร้างพระอารามเสร็จแล้วได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าประทับ จัดพิธีฉลองพระอารามอย่างมโหฬารนานถึง ๙ เดือน ได้จัดถวายอาหารบิณฑบาตอันประณีตแด่พระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพิธีฉลองพระอารามเสร็จสิ้นลงแล้ว ได้กราบอาราธนาพระภิกษุจำนวนประมาณ ๒๐๐ รูป ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของตนทุกวันตลอดกาล สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี ทำบุญโดยทำนองนี้ ทั้งให้ทานแก่คนยากจน และการถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์ จนกระทั่งทรัพย์สิ้นเงินทองที่เก็บสะสมไว้ ลดน้อยลงไปโดยลำดับ

สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี ยังเป็นต้นแบบการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ขณะเดียวกัน ลูกสาวคนโต และลูกสาวคนที่สอง เมื่อได้ฟังธรรมจากพระคุณเจ้าแล้วได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี ในบั้นปลายของชีวิต ได้ป่วยลงแม้ว่าร่างกายจะได้รับทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า แต่ในดวงจิตก็คิดคำนึงแต่เรื่องบุญกุศล จึงสั่งให้คนรับใช้ไปนิมนต์พระสารีบุตรกับพระอานนท์มายังบ้านของตน พระเถระทั้งสองรีบไปเยี่ยมอาการเจ็บป่วยของเศรษฐี พร้อมทั้งนำเอาบาตรไปด้วย เพื่อให้โอกาสเศรษฐีได้ทำบุญในวาระสุดท้ายของชีวิต เมื่อได้เห็นอาการของเศรษฐีแล้วก็ทราบว่าจะอยู่ได้ไม่นาน พระสารีบุตรเถระจึงได้แสดงธรรมอันเหมาะสมกับอุปนิสัยของเศรษฐีผู้เป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน เพื่อเป็นอุบายระงับทุกขเวทนา ให้ดวงจิตผ่องใสรื่นเริงบันเทิงใจในบุญ ไม่กระวนกระวายไปตามอาการความเจ็บปวด เมื่อพระเถระทั้งสองได้เยี่ยมอาการเจ็บป่วยของสุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี ให้ท่านได้ทำบุญถวายทาน และฟังพระธรรมเทศนาสมดังเจตนาแล้ว ก็ลากลับยังพระเชตวันารามอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ถึงแก่กรรมด้วยดวงจิตผ่องใส ไปบังเกิดเป็นเทพบุตรเสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์ชั้นดุสิต ในวันนั้นนั่นเอง

เพราะความที่สุตตตอนาถบิณฑิกคหบดี เป็นผู้มั่งคั่งทรัพย์มั่นคงไม่หวั่นไหว ฝึกฝนในการทำบุญให้ทาน ไม่มีผู้ใดจะเปรียบเทียบได้ พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นทายก^๕

^๔ อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๙/๓๑.

^๕ พระครูกลุณณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม/พรหมอยู่), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๒๖ –

๒.๑.๒ จิตตคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก^๖

จิตตคฤหบดีเกิดในสกุลเศรษฐี ที่เมืองมัจฉิกสัณฑะ แคว้นมคธ เมื่อบิดาล่วงลับไปแล้ว จิตตคฤหบดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีในเมืองนั้นแทนบิดา สมัยหนึ่ง พระมหานามเถระ ผู้เป็นภิกษุรูปหนึ่งในกลุ่มพระปัญจวัคคีย์ ได้ไปที่เมืองมัจฉิกสัณฑะ จิตตคฤหบดีเห็นปฏิบัติอิริยาบถของท่านสงบเสถียรเรียบร้อยจึงเกิดศรัทธาเลื่อมใส รับบาตรของพระเถระแล้วนิมนต์มายังเรือนของตน ถวายภัตตาหารให้ท่านฉันเสร็จ แล้วนิมนต์ท่านไปยังส่วนของตนชื่ออัมพาทกะ ได้ถวายสวนนั้น สร้างกุฏิถวายเป็นสังฆารามชื่อว่า “อัมพาทการาม” นิมนต์ให้ท่านอยู่จำพรรษา ณ ที่นั้น และอาราธนาให้ท่านไปรับอาหารบิณฑบาตที่บ้านของตนทุกวัน พระเถระได้แสดงธรรมโปรดตามสมควรแก่อุปนิสัยของท่านจิตตคฤหบดี และในไม่ช้าท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอนาคามี

เนื่องจากท่านจิตตคฤหบดีมิได้เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมพระบรมศาสดาเป็นเวลานานแล้ว จึงคิดที่จะไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดาได้ข่าวประกาศแก่ชนชาวเมืองมัจฉิกสัณฑะว่า “ผู้ประสงค์จะร่วมเดินทางไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้ากับเรา ก็จงเตรียมเกสัชทั้งหลาย มีน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และของเคี้ยวของฉัน เป็นต้น ให้พร้อมแล้วร่วมไปด้วยกัน” ได้มีประชาชนเป็นจำนวนมากประมาณ ๒,๐๐๐ คน ร่วมเดินทางไปกับท่านจิตตคฤหบดี เมื่อเดินทางถึงพระอารามแล้วพาบิณฑบาตที่ติดตามมาด้วยเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ถวายทานแด่พระพุทธรองค์และพระภิกษุสงฆ์ตลอดระยะเวลาครึ่งเดือน วัตถุทานทั้งหลายที่นำมาจากบ้านเรือนของตนและของประชาชนที่ติดตามมาก็หมดไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยังคงเหลืออีกมากกว่าครึ่ง ก่อนที่ท่านจิตตคฤหบดีพร้อมคณะ จะกราบทูลลาพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อกลับสู่บ้านเมืองของตน ได้น้อมถวายวัตถุทานเหล่านั้นทั้งหมดแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อประโยชน์แก่การบริโภคใช้สอย

จิตตคฤหบดีเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง ถึงพร้อมด้วยศีลและโภคะ มีอธยาศัยเอื้อเฟื้อแก่คนทั่ว ๆ ไป สงเคราะห์บริพัตรด้วยวัตถุและธรรมะ เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรมด้วยเหตุนี้ พระพุทธรองค์จึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก^๗

^๖ อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

^๗ พระครูกลุณณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๓๖ –

๒.๑.๓ นางสาวดา เอตทัตตะในฝ่ายผู้ถึงสรณะก่อน^๙ (ผู้ถึงพระรัตนตรัยก่อน)

นางสุชาดาเป็นธิดาของเสนียกุมภี (กุมภี = เศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก) ในหมู่บ้านเสนานิคมแห่งตำบลอุรุเวลา เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยสาวนางได้ทำพิธีบวงสรวงต่อเทพยดาที่สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งใกล้บ้านของนาง โดยได้ตั้งปณิธานความปรารถนาไว้ ๒ ประการ คือ ขอให้นางได้สามีที่มีบุญ มีทรัพย์สมบัติ และมีชาติสกุลเสมอกัน และขอให้นางมีบุตรคนแรกเป็นชาย ถ้าความปรารถนาของนางทั้ง ๒ ประการ สำเร็จสมบูรณ์แล้ว นางจะทำพิธีกรรมแก้เทพยดาด้วยของอันมีค่าหนึ่งแสนกหาปณะ ครั้นกาลต่อมา ความปรารถนาของนางสำเร็จทั้งสองประการ โดยได้สามีเป็นเศรษฐีมีฐานะเสมอกัน และได้บุตรคนแรกเป็นชาย นางได้ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปจนลูกชายแต่งงานแล้ว จึงปรารถนาที่จะทำพิธีกรรมบวงสรวงสังเวทยเทพยดาด้วยข้าวมธุปายาส เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ นางได้ประกอบพิธีหุงข้าวมธุปายาสเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นางทาสีสาวใช้ไปปิดกวาดทำความสะอาดบริเวณโคนต้นไทรนั้น

ขณะนั้น พระอิศริยยศบรมโพธิสัตว์หลังจากเลิกละความเพียรด้วยวิธีทรมานร่างกาย หันมาเสวยพระกระยาหารบำรุงพระวรกายตั้งพระทัยจะบำเพ็ญเพียรทางจิต ประทับนั่งพักผ่อนที่ได้ร่มไทยนั้น ผินพระพักตร์ทอดพระเนตรไปทางทิศปราจีน (ตะวันออก) มีพระรัศมีแผ่ชานออกจากพระวรกายเป็นปริณทลุดงามยิ่งนัก นางทาสีสาวใช้เห็นแล้วก็ตระหนักแนในจิตคิดว่าคงเป็นเทพยดาเจ้ามานั่งคอยทำรับเครื่องพลีกรรมจึงมิได้เข้าไปทำความสะอาดดังที่ตั้งใจมา รีบกลับไปแจ้งแก่นางสุชาดา ฝ่ายนางสุชาดาก็รับแต่งกายด้วยเครื่องอาภรณ์อันงดงามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ยกถาดข้าวมธุปายาสขึ้นทูลศรัทธา ออกจากบ้านพร้อมด้วยบริวารไปยังต้นไทรนั้น ครั้นได้เห็นพระโพธิสัตว์งดงามเช่นนั้น ก็เกิดโสมนัสยินดีสำคัญว่าเป็นรุกขเทวดามานั่งคอยทำรับเครื่องพลีกรรม จึงน้อมนำเข้าไปถวายพร้อมทั้งถาดทองคำ เมื่อพระบรมโพธิสัตว์ทรงรับและเสวยข้าวมธุปายาสแล้วเสด็จไปประทับที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตและได้ตรัสรู้เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าในวันนั้น หลังจากได้ประทับเสวยวิมุตติสุข คือสุขอันเกิดจากการตรัสรู้บริเวณใกล้ๆ นั้นเป็นเวลา ๗ สัปดาห์ รวม ๔๙ วันแล้ว ได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

ยสะ บุตรของนางสุชาดาเกิดความรู้สึกลดร้อนใจและเบื่อหน่ายเมื่อเห็นเหล่านักคนตรียหิงนอนกันไม่เป็นระเบียบ บ้างก็กรนดังจิ้งจก บ้างก็อ้าปากน้ำลายไหล จึงเดินออกจากห้องพลางบ่นว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ” ซึ่งขณะนั้น พระพุทธองค์เสด็จเดินจงกรมอยู่ ได้สดับเสียงของยสะเดินบ่นมาเช่นนั้น จึงตรัสว่า “ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง เธอจงเข้ามาที่นี่เราจะแสดงธรรมให้ฟัง” ยสะจึงเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ได้สดับพระธรรมเทศนา อนุพุทโธภาและอริยสัจ ๔ จบแล้วได้บรรลุเป็นพระโสดาบันและบรรลุพระอรหัตผลในกาลต่อมา

^๙ อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๘/๓๒.

พระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระยสะเสด็จไปยังเรือนของเศรษฐีตามคำอาราธนา ประทับบทธาสนะที่จัดเตรียมไว้ มารดาและภรรยาเก่าของยสะได้ช่วยกันถวายเป็นภัตตาหาร เมื่อเสร็จภัตกิจแล้ว พระพุทธองค์ทรงแสดงอนุพุทฺธิกาและอริยสัจ ๔ ให้สตรีทั้งสองฟัง เมื่อจบลงทั้งสองได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบันในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นอุบาสิกา ขอลงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต เธอทั้งสองได้ชื่อว่า “เป็นอุบาสิกาคณแรกหรือรุ่นแรกที่ถึงพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา” ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องนางสุชาดา ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้ถึงพระรัตนตรัยก่อนอุบาสิกาทั้งปวง^๙

๒.๑.๔ นางวิสาขา เอตทัคคะในฝ่ายผู้ยินดีในการถวายทาน^{๑๐} (ผู้เป็นทายิกา)

นางวิสาขา เกิดในตระกูลเศรษฐี ในเมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ บิดาชื่อว่า ธนัญชัย มารดาชื่อว่าสมณาเทวี และปู่ชื่อเมณฑกเศรษฐี ขณะที่เธอมีอายุอยู่ในวัย ๗ ขวบ เป็นที่รักดูแลทั่วตาดวงใจของเมณฑกผู้เป็นปู่ยิ่งนัก เมื่อเมณฑกเศรษฐีได้ทราบข่าวว่า พระบรมศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมากกำลังเสด็จมาสู่เมืองภัททิยะ ท่านเมณฑกเศรษฐี จึงได้มอบหมายให้เด็กหญิงวิสาขาพร้อมด้วยบริวารออกไปทำการรับเสด็จที่นอกเมือง ขณะที่พระพุทธองค์ประทับพักผ่อนพระอิริยาบถอยู่นั้น เด็กหญิงวิสาขาพร้อมด้วยบริวาร เข้าไปเฝ้ากราบถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่อันสมควรแก่ตน พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้พวกเธอฟัง เมื่อจบลงก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งหมด

นางวิสาขามีเบญจกัลยาณี ความงามของสตรี ๕ อย่าง คือ (๑) เกสกลยาณํ งามงาม คือ หญิงที่มีผมยาวถึงสะเอวแล้วปลายผมงอนขึ้น (๒) มงฺกกลยาณํ เนืองงาม คือหญิงที่มีริมฝีปากแดงดูผลต่าลึงสุกและเรียบขิดสนิทกันดี (๓) อนุฏฺฐิกกลยาณํ กระดูกงาม คือหญิงที่มีฟันสีขาวประดุจสังข์ และเรียบเสมอกัน (๔) ฉวิกกลยาณํ ผิวงาม คือหญิงที่มีผิวงามละเอียดยิ่ง ถ้าดำก็ดำดังดอกบัวเขียว ถ้าขาวก็ขาวดังดอกกรรณิกา (๕) วัยกลยาณํ วัยงาม คือ หญิงที่แม้จะคลอดบุตรถึง ๑๐ ครั้ง ก็ยังคงสภาพร่างกายสาวสวยดุจตลอดครั้งเดียว และคุณสมบัติพิเศษประจำตัวนางวิสาขาในบรรดาอุบาสิกาทั้งหลาย นางวิสาขานับว่าเป็นผู้มีบุญสั่งสมมาตั้งแต่อดีตชาติมากเป็นพิเศษกว่าอุบาสิกาคณอื่น ๆ หลายประการ เช่น ลักษณะของผู้มีวัยงาม มีกำลังมากเท่ากับช้าง ๕ เชือกรวมกัน

นางวิสาขาได้บำรุงพุทธศาสนาโดยการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ได้สร้างพระวิหารบุพพาราม ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายเตียง ตั่ง พูก หมอน และเสนาสนภัณฑ์ ถวายผ้ากาสาวพัสตร์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เป็น จีวรทาน และถวายเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชทาน ด้วยเหตุที่นางวิสาขาได้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ และได้ถวายวัตถุอุปัฏฐากในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากดังกล่าวนั้น

^๙ พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กัลยาณมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๖๗ – ๓๗๑.

^{๑๐} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๔/๓๒.

พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงประกาศยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นทายิกา^{๑๑}

๒.๑.๕ นางขุชุตตรา เอตทัคคะในฝ่ายพุทธ^{๑๒} (ผู้แสดงธรรม)

นางขุชุตตรา เป็นลูกสาวของหญิงแม่นมในเรือนโฆสกเศรษฐีในกรุงโกสัมพี เป็นหญิงพิการหลังค่อม ต่อมาเมื่อโฆสกเศรษฐีได้ยกนางสาวมาดีผู้เป็นหญิงกำพร้าให้อยู่ในฐานะเป็นธิดาของตนแล้ว ได้มอบหญิง ๕๐๐ คน ให้เป็นบริวารของนางอีกด้วย และนางขุชุตตราก็ได้เป็นบริวารของนางด้วยเช่นกัน เมื่อนางสาวมาดีได้รับการอภิเษกเป็นมเหสีของพระเจ้าอุเทนแห่งเมืองโกสัมพี หญิงบริวารทั้งหมดก็ติดตามเข้าไปรับใช้นางในพระราชนิเวศน์ด้วย และพระเจ้าอุเทนได้พระราชทานทรัพย์วันละ ๘ กหาปณะ แก่นางขุชุตตราเพื่อจัดซื้อดอกไม้ให้นางสาวมาดี

วันหนึ่ง นายสมณะขอโอกาสแก่ท่านเศรษฐีเพื่อกราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาเสด็จไปเสวยภัตตาหารที่บ้านของตน เมื่อเศรษฐีอนุญาตให้สมประสงค์แล้ว จึงจัดการตกแต่งเสนาสนะและภัตตาหาร เมื่อเสร็จภัตกิจแล้ว พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนุโมทนา นางขุชุตตราก็ได้มีโอกาสดังด้วย นางส่งกระแสดิจไปตามพระธรรมเทศนา เมื่อจบลงก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล และโดยปกตินางขุชุตตราจะซื้อดอกไม้เพียง ๔ กหาปณะ และเก็บไว้เอง ๔ กหาปณะ แต่หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดาจนบรรลุอมฤตธรรมแล้ว เห็นว่าการกระทำอย่างนั้นไม่ควร จึงได้ซื้อดอกไม้ทั้ง ๘ กหาปณะ

นางสาวมาดี เมื่อทราบความโดยตลอดแล้ว ก็มีได้กล่าวติเตียนต่อนางขุชุตตราแต่ประการใด กลับขอให้นางได้แสดงธรรมที่ได้ฟังมาจากพระบรมศาสดาให้ตนและบริวารอื่นๆ ได้ฟัง ซึ่งนางขุชุตตราตอบรับด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง แต่ขอโอกาสอาบน้ำชำระร่างกายและประดับตกแต่งร่างกายพอควรแก่ฐานะก่อน แล้วนั่งบนอาสนะที่สูงกว่าหญิงทั้งปวง แสดงธรรมไปโดยลำดับตามที่ตนได้ฟังมาจากพระบรมศาสดา เมื่อจบลงแล้ว หญิงเหล่านั้นทั้งหมดมีนางสาวมาดีเป็นหัวหน้าก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันพร้อมๆ กัน หลังจากนั้น นางขุชุตตราได้รับการยกฐานะจากการเป็นทาสีคอยรับใช้นางสาวมาดี ให้ดำรงอยู่ในฐานะมารดาและอาจารย์ของนางสาวมาดี และหญิงบริวารเหล่านั้น มีหน้าที่ไปรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดาแล้วนำมาแสดงให้นางสาวมาดีกับบริวารฟัง นางขุชุตตรากระทำดั่งนั้น จนนางเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก และเพราะความที่นางขุชุตตราเป็นผู้มีปัญญามาก สามารถแสดงธรรมได้อย่างไพเราะลึกซึ้งดีกว่าอุบาสิกาคนอื่นๆ

^{๑๑} พระครูกลุณณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุณณมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๗๒ – ๓๗๖.

^{๑๒} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๒.

พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้แสดงธรรม^{๑๓}

๒.๑.๖ นางสาววดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีปกติด้อยด้วยเมตตา^{๑๔}

นางสาววดี เป็นธิดาของเศรษฐี นามว่า ภัททวดี แห่งเมืองภัททวดี เดิมชื่อว่า “สามา” บิดาของนางเป็นสหายที่ไม่เคยเห็นหน้ากันกับโสมกเศรษฐีแห่งเมืองโกสัมพี ครั้นต่อมา เกิดโรคหิวาต์ระบาดในเมืองภัททวดี เศรษฐีภัททวดีต้องพาภรรยาและลูกสาวอพยพหนีโรคภัยไปยังเมืองโกสัมพี เพื่อขอพักอาศัยกับโสมกเศรษฐีผู้เป็นสหาย แต่บังเอิญโรคภัยได้เสียชีวิตลง เหลือแต่นางสามาเป็นกำพร้าพ่อแม่อยู่แต่ผู้เดียว ต่อมาโสมกเศรษฐีได้พบนางแล้วเกิดความสงสารจึงรับนางไว้เลี้ยงดูดุจลูกสาวแท้ ๆ ของตน เมื่อนางสามาเข้ามาอยู่ในบ้านของท่านเศรษฐีแล้วเห็นความไม่เรียบร้อยเวลาแจกทานจึงให้คนทำรั้วมีประตูทางเข้าทางออก ให้ทุกคนเรียงแถวตามลำดับเข้ารับแจกทาน ทุกอย่างเรียบร้อยไม่มีเสียงแข็งแะเหมือนแต่ก่อน โสมกเศรษฐีพอใจเป็นอย่างยิ่ง กล่าวยกย่องชมเชยในความฉลาดของนางเป็นอันมาก หลังจากนั้น นางจึงได้ชื่อว่า “สาววดี” (วดี แปลว่า รั้ว) และต่อมาจากนั้นไม่นาน นางก็ได้รับการอภิเษกเป็นอัครมเหสีของพระเจ้าอุเทน แห่งเมืองโกสัมพีนัน

นางสาววดีพร้อมด้วยบริวาร มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ตั้งมั่นอยู่ในพระรัตนตรัย พากันสนใจในการฟังธรรม ปฏิบัติธรรมและสมาทานรักษาศีลอุโบสถเป็นประจำ แต่นางสาววดีได้สิ้นชีพด้วยการถูกนางมาคันทียา สนมของพระเจ้าอุเทนเผาพร้อมบริวาร เนื่องจากนางสาววดีเป็นผู้มีปกติด้อยประกอบด้วยเมตตา ได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดา ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่าย ผู้ด้อยด้วยเมตตา^{๑๕}

๒.๑.๗ นางอุตตรานันทมารดา เอตทัคคะในฝ่ายผู้ยินดีในฉันท^{๑๖} (เพ่งด้วยฉันท)

นางอุตตรา เกิดเป็นลูกสาวของนายปุลณะ ซึ่งเป็นคนรับใช้อยู่ในเรือนของสุมมเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ เขาเป็นคนขยันในการทำงาน แม้ในวันเทศกาล งานนักขัตฤกษ์ พุทธศาสนและกรรมกรอื่น ๆ พากันหยุดงานเพื่อฉลองนักขัตฤกษ์กัน แต่นายปุลณะก็ยังคงไปทำการไถนาตามหน้าที่ของตนตามปกติ ขณะที่เขากำลังไถนาอยู่นั้น พระสารีบุตรเถระเมื่อจากออกจากนิโรธสมาบัติแล้วได้ถือบาตรเที่ยวเดินภิกขาจารผ่านมายังทุ่งนาที่นายปุลณะกำลังไถอยู่นั้น นายปุลณะพอเห็นพระเถระ ก็หยุดไถแล้วเข้าไปกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์แล้วถวายน้ำบัววนปากและไม้สีฟัน พระเถระทำกิจสีฟันและ

^{๑๓} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม/พรหมอยู่), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๘๗ – ๓๘๘.

^{๑๔} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๑/๓๒.

^{๑๕} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม/พรหมอยู่), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๙๑ – ๓๙๓.

^{๑๖} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๒/๓๒.

บ้วนปากแล้วเดินภิกขาจารต่อไป นายปुณณะคิดว่า “เหตุที่พระเถระมาทางนี้ในวันนี้ก็คงจะมาสงเคราะห์เรา ถ้าภริยาของเราได้พบพระเถระแล้ว ขอให้นางได้อาหารที่นำมาให้เราลงในบาตรของพระเถระด้วยเถิด”

ส่วนภริยาของเขาเมื่อนำอาหารไปส่งให้เขาที่นั่งในระหว่างทางได้พบพระเถระจึงคิดว่า “วันอื่น ๆ เราพบพระเถระแต่ไทยธรรมของเราไม่มี ส่วนในวันที่มีไทยธรรมก็ไม่ได้พบพระเถระ แต่วันนี้ทั้งสองอย่างของเรามีพร้อมแล้ว เราควรถวายอาหารที่เตรียมไปให้สามเณรก่อน แล้วจึงกลับไปทำมาใหม่” เมื่อนางคิดดังนี้แล้วก็ใส่โภชนาหารลงในบาตรของพระเถระแล้วกล่าวว่า “ด้วยอานิสงส์แห่งทานนี้ ขอให้ชีวิตของดิฉันพ้นจากความยากจนด้วยเถิด” พระเถระกล่าวอนุโมทนาให้ความปรารถนาของนางสำเร็จตามที่ต้องการแล้วก็กลับไปสู่วิหาร เมื่อนางได้ถวายอาหารแก่พระเถระแล้ว ก็รีบกลับบ้านเพื่อจัดหาอาหารมาให้สามเณรของตน ฝ่ายนายปุณณะเฝ้าเฝ้าไปจนเวลาสาย ภริยาก็ยังไม่นำอาหารมาส่งเช่นทุกวัน รู้สึกหิวเป็นกำลังจึงหยุดไถ่แล้วนอนพักที่ไถ่ริมไม้ เมื่อภริยามาถึงนา ก็เกรงว่าสามเณรจะโกรธที่มาช้า จึงรีบพูดกับสามเณรขึ้นก่อนว่า “ท่านอย่าเพิ่งโกรธ ขอให้ฟังดิฉันก่อน” แล้วนางก็เล่าเหตุที่มาช้าให้สามเณรฟังโดยตลอด นายปุณณะกล่าวว่า “เธอทำดีแล้ว แม้ฉันเองก็ได้ถวายน้ำบ้วนปากและไม้สีฟันแก่พระเถระเหมือนกัน วันนี้นับว่าเป็นบุญของเราเหลือเกิน” ทั้งสองสามีภรรยาต่างก็ปีติอิ่มเอิบในการกระทำของตน

นายปุณณะ กินอาหารเสร็จแล้วก็นอนหนุนตักภริยาแล้วก็หลับไปครู่หนึ่ง พอตื่นขึ้นมา มองไปที่ทุ่งนา เห็นก้อนดินที่ตนไถมีสีเหมือนทองคำเต็มทั่วท้องนา จึงบอกให้ภริยาดูด้วย ภริยาเมื่อมองดูก็เห็นมีแต่ก้อนดินจึงพูดขึ้นว่า “ท่านคงจะเห็นผิดเพี้ยน และหิวจนตาตาย” แต่เมื่อเขาถูกไปหยิบมาให้ภริยาดู ต่างก็เห็นเป็นทองเหมือนกัน สองสามีภรรยาเก็บทองใส่ถาดจนเต็มแล้ว นำไปถวายพระราชารวมทั้งกราบทูลให้ส่งคนไปขนทองคำ ที่ทุ่งนาของตนนั้นมาเก็บไว้ในท้องพระคลัง พระราชาสั่งราชบุรุษพร้อมเกวียนไปบรรทุกทองคำตามที่นายปุณณะ กราบทูลราชบุรุษทั้งหลาย ในขณะที่กำลังขนทองคำใส่เกวียนนั้นพากันพูดว่า “บุญของพระราชาราช” ทันใดนั้นทองคำก็กลายเป็นดินซีไถเหมือนเดิม พวกราชบุรุษจึงกลับไปกราบทูลให้ทรงทราบ พระราชารับสั่งว่า “พวกท่านจงไปขนมาใหม่พร้อมกับจงพูดว่า บุญของนายปุณณะ” พวกราชบุรุษทำตามรับสั่ง ก็ปรากฏว่าได้ทองคำมาหลายเล่มเกวียน นำมากองที่หน้าพระลานหลวง พระราชารับสั่งถามว่า ในพระนครนี้ ใครมีทรัพย์มากเท่านี้บ้าง เมื่อได้สดับว่าไม่มี จึงพระราชทานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายปุณณะได้นามว่า “ธนเศรษฐี” พร้อมทั้งมอบทองคำทั้งหมดให้แก่นายปุณณะด้วย นายปุณณะเศรษฐี เมื่อทำการมงคลฉลองตำแหน่งเศรษฐี ได้กราบอาราธนาพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์มาเสวยและฉันภัตตาหารที่บ้านเป็นเวลา ๗ วัน พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนุโมทนาทาน นายปุณณะเศรษฐีพร้อมกับภริยาและธิดาได้บรรลุโสดาปัตตผล

ในกาลต่อมา ราชหศเรชฐี ได้ส่งคนไปสู่นางอุตตราธิดาของนายปุลณณะ เพื่อทำอาวามงคลกับบุตรของตน เมื่อนายปุลณณะ ไม่ขัดข้องจึงได้จัดพิธีอาวามงคลเป็นที่เรียบริยอนางได้มาอยู่ในตระกูลของสามีเมื่อถึงฤดูกาลเข้าพรรษานางกล่าวกับสามีว่า ปกตินางจะอธิษฐานองค์อุโบสถเดือนละ ๘ วัน ขอให้สามีอนุญาตให้นางด้วย แต่สามีไม่อนุญาต นางจึงส่งข่าวไปถึงบิดามารดาว่า นางถูกส่งตัวให้ไปอยู่ในที่คุมขัง ไม่สามารถจะอธิษฐานองค์อุโบสถแม้สักวันเดียว ขอให้บิดามารดาช่วยส่งทรัพย์ไปให้นางจำนวน ๑๕,๐๐๐ กหาปณะด้วยเถิด เมื่อนางได้ทรัพย์ตามจำนวนที่ต้องการแล้วก็ได้ไปหานางสิริมา ซึ่งเป็นหญิงโสเภณีประจำนครนั้น ได้เจรจาติดตามขอให้ช่วยเป็นตัวแทนในการบำรุงบำเรอสามีของนางเองเป็นเวลา ๑๕ วัน แล้วมอบทรัพย์ให้นาง ๑๕,๐๐๐ กหาปณะ นางสิริมาก็ตกลงยอมรับ และสามีของนางก็พอใจอนุญาตให้นางอธิษฐานองค์อุโบสถได้ตามความปรารถนา เมื่อสามีอนุญาตแล้ว นางอุตตราจึงได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเสวยและฉันภัตตาหารที่บ้านของตน เป็นเวลา ๑๕ วัน นางพร้อมด้วยทาสีผู้เป็นบริวารช่วยกันจัดของเคี้ยวของฉันอันควรแก่สมณบริโภคน้อมนำเข้าไปถวายพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ อธิษฐานองค์อุโบสถ ครบกำหนดทั้งเดือนโดยทำนองนี้

ในวันสุดท้ายของการรักษาอุโบสถ ขณะที่นางอุตตรากำลังชวนขวายจัดแจงภัตตาหารอยู่นั้น สามีของนางกับนางสิริมายืนดูอยู่ที่หน้าต่างบนปราสาทพลางคิดว่า “นางอุตตราหญิงโง่คนนี้น่าจะเกิดมาจากสัตว์นรก ชอบทำการทำงานสกปรกเหมือนทาสีทั้งหลาย ทรัพย์สมบัติก็มีอยู่มากมายแต่กลับไม่ยินดี นางทำอย่างนี้ไม่สมควรเลย” คิดดังนี้แล้วก็แสดงอาการยิ้มแ้มเป็นเชิงเยาะเย้ย ส่วนนางอุตตราผู้เป็นภริยาก็คิดว่า “บุตรเศรษฐีผู้เป็นสามีของเรานี้ มีปกติประมาท โง่เขลา สำคัญว่าทรัพย์สมบัติของตนเหล่านี้เป็นของยังยืนถาวรตลอดไป” แล้วนางก็แสดงอาการยิ้มแ้มบ้าง นางสิริมา ซึ่งยืนอยู่กับบุตรเศรษฐีนั้น เห็นสองสามีภรรยายิ้มแ้มด้วยกันดังนั้นก็โกรธ จึงรีบลงมาจากปราสาทเพื่อจะทำร้ายนางอุตตรา แต่นางอุตตราเห็นกิริยาอาการของนางสิริมานั้นแล้วก็ทราบดีว่าจะเกิดอะไรขึ้น นางจึงเข้ามานั่งที่ ๆ ที่กำลังยืนอยู่ เจริญเมตตาจิตเป็นอารมณ์ แผ่เมตตาไปยังนางสิริมานั้น นางสิริมาได้จับกระบวยตักน้ำมันที่กำลังเดือดอยู่ในกระทะแล้ว เทราดลงบนศีรษะของนางอุตตราที่กำลังเข้ามานั่ง และแผ่เมตตาจิตอยู่ ด้วยอำนาจแห่งเมตตาตามันบันดาลให้น้ำมันที่กำลังร้อนจัดนั้นได้ปราศจากความร้อน และไหลตกไปประหนึ่งน้ำตกจากใบบัว นางสิริมาเห็นเช่นนั้น จึงตกใจกลับได้สติสำนึกตัวว่าเป็นผู้มาอยู่เพียงชั่วคราว จึงกราบลงแทบเท้านางอุตตรา วิงวอนขอให้ยกโทษให้แต่นางอุตตรากล่าวว่า “ฉันจะยกโทษให้ ก็ต่อเมื่อบิดาของฉันคือพระบรมศาสดายกโทษให้เธอก่อนเท่านั้น”

เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จมาพร้อมภิกษุสงฆ์ ประทับบนพุทธอาสน์เพื่อเสวยภัตตาหาร ณ ที่บ้านของนางอุตตราในเช้าวันนั้น นางสิริมาได้กราบทูลกิริยาที่ตนกระทำต่อนางอุตตราให้ทรงทราบโดยตลอดแล้ว กราบทูลขอให้ทรงยกโทษให้ เมื่อพระบรมศาสดาทรงยกโทษให้แล้วก็เข้าไปหานางอุตตราให้ยกโทษให้อีกครั้งหนึ่ง พระบรมศาสดาเมื่อเสร็จภารกิจแล้ว ทรงแสดงพระธรรมเทศนา

อนุโมทนา ตรัสพระคาถาภาษิตว่า พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่มีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเท็จด้วยคำจริง ฯ เมื่อจบพระธรรมเทศนา นางสิริมาได้ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล แสดงตนเป็นอุบาสิกาให้ทานรักษาศีลและพึงธรรมตามกาลเวลา พระบรมศาสดาอาศัยเหตุที่นางอุตตราเป็นผู้เชี่ยวชาญในการเข้ามาน จึงประกาศยกย่องให้นางเป็นเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ในฝ่าย ผู้เพ่งด้วยมาน หรือผู้เข้ามาน^{๑๗}

๒.๑.๘ พระนางสุปวาสา เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถวายรสอันประณีต^{๑๘}

พระนางสุปวาสา เป็นพระธิดาของกษัตริย์พระนครโกถียะ ทรงเจริญวัยแล้วพระนางได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาครั้งแรก ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์จบแล้ว ก็ดำรงอยู่ในอริยภูมิเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน ต่อมาได้อภิเษกสมรสกับศากยราชกุมารพระองค์หนึ่ง จากนั้นไม่นานก็ทรงครรภ์ แต่การทรงครรภ์ของพระนางนั้นผิดกว่าหญิงอื่นๆ เพราะพระนางทรงครรภ์อยู่ถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน จึงประสูติพระโอรสออกมาพระนามว่า “สิวลี” หลังจากพระนางประสูติราชโอรสแล้ว มีศรัทธาประสงค์จะถวายมหาทานด้วยพระกระยาหารมีรสอันประณีต เป็นเวลา ๗ วันติดต่อกัน จึงกราบทูลความประสงค์นั้นแก่พระสามี และขอทรงพระกรุณาโปรดกราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ มารับมหาทาน อาหารบิณฑบาตในพระราชานิเวศน์ ตามประสงค์ของพระนาง

พระพุทธองค์เสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เมื่อทรงกระทำอนุโมทนาได้ตรัสพระธรรมเทศนาแก่พระนางสุปวาสาว่า “สุปวาสา บุคคลผู้ถวายโภชนาหารแก่ปฎิภาทก (ผู้รับ) ชื่อว่าให้สิ่งอันประเสริฐทั้ง ๕ ประการ คือ ให้อายุ ให้วรรณะ ให้สุขะ ให้พละ และให้ปฏิภาณ” “สุปวาสา บุคคลผู้ให้ของเช่นไรก็ย่อมได้ของเช่นนั้น คือ ผู้ให้อายุก็ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุ ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นต้น ผู้ให้สิ่งอื่นๆ ก็พึงทราบโดยนัยเดียวกัน”

สิวลีกุมาร แม้จะประสูติได้ไม่กี่วัน แต่ก็มีพระวรกายแข็งแรงเหมือนกุมารผู้มีพระชนม์ ๗ พรรษา (เพราะอยู่ในครรภ์นานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน) ได้ช่วยพระบิดาพระมารดาชวนชายจัดแจงกิจต่าง ๆ ในการถวายภัตตาหารแด่พระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ พระสารีบุตรเถระได้สังเกตดูสิวลีกุมารตั้งแต่วันแรก รู้สึกพอใจในออัธยาศัยของกุมารน้อย ในวันที่ ๗ อันเป็นวันสุดท้าย พระเถระได้ชักชวนให้เธอมาบวช สิวลีกุมารผู้มีจิตน้อมไปในการบวชอยู่แล้ว เมื่อพระบิดา พระมารดาอนุญาตแล้ว จึงได้บวชในสำนักของพระสารีบุตรเถระ และได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เป็นพระอริยสาวกสำคัญในพระพุทธศาสนา

^{๑๗} พระครูกลียาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลียาณธมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๐๓ – ๔๐๗.

^{๑๘} อ.เจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๓/๓๓.

ต่อมา พระบรมศาสดาขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร เมื่อทรงแต่งตั้งอุบาสิกาทิ้งหลายในตำแหน่งต่าง ๆ ก็ได้ทรงแต่งตั้งพระนางสุปวาสา โกลียธิดานี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทิ้งหลายในฝ่าย ผู้ถวายของมีรสอันประณีต^{๑๙}

๒.๑.๙ นางสุปียา เอตทัคคะในฝ่ายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ^{๒๐} (ผู้อุปฐากภิกษุไข้)

นางสุปียา เกิดในตระกูลหนึ่งในกรุงพาราณสี เมื่อเจริญวัยแล้ว ได้สามิผู้มีฐานะใกล้เคียงกัน นางเป็นผู้มีอุปนิสัยศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่ ต่อมา เมื่อพระบรมศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จจาริกไปยังกรุงพาราณสี นางได้ทราบข่าวการเสด็จมาจึงเข้าเฝ้าพร้อมกับพุทธบริษัทอื่น ๆ ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ได้บรรลุโสดาปัตติผล

วันหนึ่ง นางได้ไปฟังธรรมที่วัด และก่อนที่จะกลับบ้านได้เดินเยี่ยมเยียนพระภิกษุภายในวัดนั้น พบพระภิกษุอาพาธรูปหนึ่ง จึงได้ถามว่าต้องการสิ่งใดบ้าง ภิกษุแจ้งว่าต้องการอาหารที่มีรสเนื้อวันรุ่งขึ้น นางได้ใช้ให้ทาสีไปหาซื้อเนื้อที่ตลาด ปรากฏว่าวันนั้นตลาดไม่มีเนื้อเหลือ นางจึงใช้มีดเฉือนเนื้อที่ขาของตนเองออกมาก้อนหนึ่งแล้วส่งให้นางทาสีจัดการปรุงอาหาร พร้อมทั้งสั่งให้นำไปถวายพระคุณเจ้าที่วัด ถ้าพระคุณเจ้าถามถึงก็ให้บอกว่าอุบาสิกาเป็นไข้

พระบรมศาสดาเมื่อทรงทราบว่านางสุปียาไม่สบาย ครั้นวันรุ่งขึ้นจึงพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จไปยังบ้านของนางสุปียา เมื่อนางทราบว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมา ได้ปรึกษากับสามิว่าตนไม่สามารถที่จะเข้าเฝ้าถวายการต้อนรับได้ ขอให้สามิจัดการกราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาให้ประทับนั่ง ณ ที่อันควรแล้วถวายพระกระยาหาร เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จมาถึงบ้านของนางสุปียา แล้วตรัสเรียกนางสุปียา นางสุปียานอนอยู่ในห้องได้ยินพระพุทธานุญาตที่ตรัสกับสามิ โดยตลอดจึงคิดว่า “พระบรมศาสดา ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณสงเคราะห์ เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งปวง คงจะทรงทราบเหตุเรื่องราวของเราแล้ว จึงรับสั่งเรียกหา” เมื่อคิดดังนี้แล้ว เกิดปีติปลาบปลื้มลิ้มความเจ็บปวด จึงรีบลุกขึ้นจากเตียงโดยเร็วด้วยหวังว่าจะเข้าเฝ้า ทันใดนั้น เหตุอัศจรรย์อันเกิดจากพุทธานุภาพ บาดแผลที่ขาของนางก็หายสนิท โดยไม่มีร่องรอยของบาดแผล นางยิ่งเกิดปีติศรัทธามากขึ้น รีบจัดแจงแต่งกายเรียบร้อยแล้วออกมาเข้าเฝ้า กราบทูลถวายบังคม พระพุทธรองค์ทรงดำริสอบถามนางสุปียาได้กราบทูลเรื่องราวที่ตนกระทำทั้งหมดให้พระพุทธรองค์ได้ทรงทราบ พระบรมศาสดา ครั้นเสร็จกิจแล้ว เสด็จกลับพระวิหารรับสั่งให้ประชุมสงฆ์แล้วทรงดำหนิภิกษุรูปนั้นเป็นอย่างมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

^{๑๙} พระครูกลียานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลียานมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๐๘ – ๔๐๙.

^{๒๐} อภ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๔/๓๓.

ต่อมา พระบรมศาสดาขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร เมื่อทรงแต่งตั้งอุบาสิกาทั้งหลายในตำแหน่งต่าง ๆ ได้ทรงปรารภอุปนิสัยศรัทธาของนางสุปปิยาแล้ว ได้ทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ในฝ่าย ผู้อุปัฏฐากภิกษุใช้^{๒๑}

๒.๑.๑๐ นางกาติยานี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น^{๒๒} (ผู้เลื่อมใสมั่นคง)

นางกาติยานี เกิดในกรุงมถุรา เป็นผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย มีหญิงสหายคนหนึ่งชื่อนางกาฬี เป็นชาวกรุงมถุราเช่นกัน ในยามราตรีคืนหนึ่ง ขณะที่พระโกฏิกัณณโสณเถระ กำลังแสดงธรรมโปรดโยมมารดา และเป็นเหตุให้โยมมารดานั้นเป็นพระอริยกายลักชี (โสตาปัตติผลถึงอรัหัตมรรค) ขณะนั้น นางกาติยานีกับนางกาฬีผู้เป็นสหายก็ได้ร่วมฟังธรรมอยู่ข้างท้ายพุทธบริษัทนั้นด้วย ในคืนวันนั้น โจรประมาณ ๙๐๐ คน ได้ทำการขุดอุโมงค์จากมุมหนึ่งของตัวเมืองเข้าไปโผล่ทะลุที่บ้านของนางกาติยานี ตามแผนการที่วางไว้ ส่วนหัวหน้าโจรได้ไปร่วมอยู่กับพุทธบริษัทที่ฟังธรรม เพื่อต้องการทราบว่ชนพวกนี้มาประชุมกันด้วยเรื่องอะไร และเป็นการบังเอิญที่ยืนอยู่ใกล้กับนางกาติยานีนั้น

เวลานั้น นางกาติยานีได้ใช้ให้ทาสีกลับไปบ้านเพื่อนำน้ำมันมาเติมประทีปให้เกิดแสงสว่างในบริเวณโรงธรรม นางทาสีไปถึงบ้านก็พบโจรขุดอุโมงค์ ด้วยความตกใจไม่ทันได้นำน้ำมันออกมา รีบกลับไปบอกเจ้านายหญิง หัวหน้าโจรซึ่งยืนอยู่ใกล้ ๆ ได้ยินคำที่ทาสีบอกแก่นายเช่นนั้น ก็คิดว่าถ้าหญิงนี้เชื่อคำทาสีแล้วกลับบ้าน โจรก็จะเอาดาบฟันนางให้ขาดเป็นสองท่อน แต่ถ้าไม่กลับและยังคงฟังธรรมต่อไป โจรจะค้นทรัพย์สินทั้งหมดที่ขโมยมาจากบ้านของนางให้แก่นาง เมื่อนางกาติยานีฟังคำของทาสีแล้ว กลับเลือกที่จะฟังธรรมต่อ หัวหน้าโจรจึงได้ตะหนักถึงบาปกรรมที่ตนได้ทำ จะสั่งให้ลูกน้องนำทรัพย์สินของนางกลับไปคืนไว้ที่เดิมทั้งหมด แล้วพากันไปยืนฟังธรรมอยู่ข้างท้ายบริษัทเมื่อจบเทศนาของพระเถระแล้ว นางกาติยานีก็ดำรงอยู่ในโสตาปัตติผล

ครั้งรุ่งอรุณ หัวหน้าโจรได้พาลูกน้องทั้งหมด กราบหมอบแทบเท้าของนางกาติยานี อุบาสิกา พร้อมกับกล่าวอ้อนวอนให้นางยกโทษให้ โดยเล่าถึงเรื่องราวทั้งหมดให้นางฟัง แล้วขอให้นางพาตนเองและพวกพ้องทุกคนไปบวชในสำนักของพระโกฏิกัณณโสณเถระ นางกาติยานีอุบาสิกาได้พาพวกโจรเหล่านั้นไปบวชตามต้องการ และก็ได้บรรลุพระอรหัตผลด้วยกันทั้งหมด

ต่อมา พระบรมศาสดาขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร เมื่อทรงแต่งตั้งอุบาสิกาทั้งหลายในตำแหน่งต่าง ๆ ได้ทรงพิจารณาปรารภความมีศรัทธาเลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้นในพระรัตนตรัย

^{๒๑} พระครูกลุณณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม/พรหมมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๑๐ – ๔๑๒.

^{๒๒} อภ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๕/๓๓.

ของนางกาติยานีอุบาสิกาแล้ว ทรงแต่งตั้งนางไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าบรรดาอุบาสิกาทั้งหลาย ในฝ่ายผู้เลื่อมใสมั่นคง^{๒๓}

๒.๑.๑๑ นางกาฬิกรรณิกา เอตทัคคะในฝ่ายผู้เลื่อมใสเพราะได้ยินได้ฟังตาม ๆ กันมา^{๒๔} (ผู้ได้รับความเลื่อมใสตามเขา)

นางกาฬิ เกิดในเมืองราชคฤห์ เมื่อเจริญวัยแล้วได้มีสามีอยู่ในกรุงกุรขณนคร ต่อมานางได้ตั้งครรภ์ รักษาบริหารครรภ์จนครบกำหนด แล้วคิดว่า “การคลอดบุตรในเรือนของบุคคลอื่นนั้นเป็นการไม่สมควร” จึงกลับไปยังเรือนบิดามารดาของตนที่กรุงราชคฤห์ ในเวลาเที่ยงคืนของคืนหนึ่ง นางกาฬิได้ยินเสียงของพวกสาตาศิรยักร์และเหมวตยักร์ ซึ่งยืนอยู่ในอากาศเหนือปราสาทของตน กล่าวพรรณนาพระคุณของพระรัตนตรัยแล้วเกิดความเลื่อมใสที่ได้ยินเสียงสรรเสริญพระคุณของพระรัตนตรัยนั้น จนได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล โดยที่ยังไม่ได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาเลย และต่อมานางได้คลอดบุตรโดยสวัสดิ์

พระพุทธองค์ทรงปรารภเหตุนี้ เมื่อทรงแต่งตั้งบรรดาอุบาสิกาทั้งหลายในตำแหน่งต่างๆ ได้ทรงแต่งตั้งนางกาฬิอุบาสิกาไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้ได้รับความเลื่อมใสตามเขา (คือ เลื่อมใสโดยฟังตามคนอื่นหรือตามกันมา)^{๒๕}

๒.๑.๑๒ นางนกุลมารดาคหปตานี เอตทัคคะในฝ่ายผู้กล่าวถ้อยคำที่ทำให้เกิดความคุ้นเคย^{๒๖} (ผู้มีความคุ้นเคยในพระศาสดา)

นางนกุลมารดา เกิดในตระกูลเศรษฐีในเมืองสูงสูมารคิริ แคว้นภักคคะ เมื่อเจริญวัยได้แต่งงานอยู่ครองเรือนตามขรวาสวีสัย มีความสุขตามสมควรแก่ฐานะเมื่อบิดามารดาล่วงลับไปแล้ว ได้ครอบครองดูแลทรัพย์สินสมบัติสืบไป

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมติดตามเสด็จจาริกไปถึงพระนครสูงสูมารคิริ แล้วเสด็จเข้าประทับ ณ เกสกลาวัน ขณะนั้น นกุลเศรษฐีและภริยาพร้อมด้วยเหล่าชาวเมืองสูงสูมารคิริ ได้พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ ที่ประทับ ทันทีที่เศรษฐีและภริยาได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเท่านั้น ความรักปรารถนาว่าพระพุทธองค์เป็นบุตรในอุทรของตนก็เกิดขึ้น สองสามีภริยาหมอบลงแทบพระยุคลบาทของพระบรมศาสดาแล้วกราบทูลว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าทั้งพ่อแม่ไปสิ้นกาลช้านาน บัดนี้เจ้าไปอยู่ ณ ที่ใดมา?” จากอาการกิริยาและคำพูดของเศรษฐีและภริยานั้น สร้างความสับสนฉงนสนเท่ห์แก่ภิกษุสงฆ์และพุทธบริษัทในสมาคมนั้น เพราะต่างก็ทราบดีว่าพระพุทธองค์เสด็จออกบรรพชาจากศากยสกุล

^{๒๓} พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๑๔ – ๔๑๖.

^{๒๔} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๗/๓๓.

^{๒๕} พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๑๗.

^{๒๖} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๖/๓๓.

กรุงกบิลพัสดุ์ และชาวเมืองสุทโธมาสีก็ทราบดีว่าเศรษฐีสองสามีภรรยาผู้มีบุญญาธิการร่วมสายโลหิตและทายาทก็คน เหตุไฉนท่านจึงกล่าวต่อว่าพระผู้มีพระภาคเป็นบุตรของตน แม้พระบรมศาสดา ก็มิได้ตรัสห้ามปรามเศรษฐีสองสามีภรณานั้นแต่ประการใดเลย ด้วยเศรษฐีทั้งสองมีสติเต็มไปด้วยความรักและปิติสุดที่จะยับยั้งได้ พระพุทธองค์ทรงรอโอกาสเมื่อพวกเขากลับได้สติวางใจเป็นกลางแล้ว จึงทรงแสดงธรรมตามสมควรแก่อัธยาศัยยังบุคคลทั้งสองให้ดำรงอยู่ในพระโสดาปัตติผล แล้วทรงยกเรื่องในอดีตชาติ มาประกาศในท่ามกลางพุทธบริษัทให้ทราบทั่วกันว่า “ในอดีตชาติ เศรษฐีสองสามีภรณานี้เคยเป็นบิดามารดาของตถาคต ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นปู่ เป็นย่า ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นลุง เป็นป้า ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นอาเป็นน้า ๕๐๐ ชาติ ดังนั้นเพราะความรักความผูกพันที่ติดตามมาตลอดช้านานนี้พอได้เห็นตถาคตจึงสุดที่จะอดกลั้นความรักนั้นไว้ได้” พระบรมศาสดา ครั้นได้ประทานสุขสมบัติในเทวโลกและสุขสมบัติในอริยภูมิแก่ชาวสุทโธมาสีแล้ว เสด็จจาริกไปยังคามนิคมอื่น ๆ โดยลำดับ

ครั้นกาลต่อมา พระบรมศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์แวดล้อมตามเสด็จมายังพระนครสุทโธมาสีอีก เศรษฐีและภรรยาซึ่งทั้งสองเข้าสู่วัยชราภาพแล้ว ได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระผู้มีพระภาค จึงพากันไปเฝ้ากราบถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ได้กราบอาราธนาเพื่อเสวยพระกระยาหารในวันรุ่งขึ้น พระพุทธองค์ทรงรับด้วยดุขนิภาพ เมื่อได้เวลาทรงพาภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังบ้านของนกุลเศรษฐี ซึ่งสองสามีภรณานั้นได้อังคาสถวายภัตตาหารแด่พระพุทธองค์พร้อมภิกษุสงฆ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว พากันเข้าไปนั่งใกล้ ๆ ณ ที่อันสมควรแก่ตน นางนกุลมารดาคนหอบตานี้ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์กับนกุลบิดาคนหอบตานี้ แต่งงานกันมาตั้งแต่ครั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว ตราบจนบัดนี้ ข้าพระองค์มิได้รู้สึกเลยว่า นกุลบิดาคนหอบตานี้ผู้สามีจะนอกใจแม้ทางใจ ดังนั้น เขาจะนอกใจทางกายได้อย่างไร ข้าพระองค์ปรารถนาจะพบกันและกัน ทั้งในปัจจุบันทั้งในภายภาคหน้าพระเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นครสุทโธมาสีตามสมควรแก่พระอัธยาศัยแล้วทรงพาหมู่ภิกษุสงฆ์เสด็จจาริกโปรดเวไนยสัตว์ตามคามนิคมชนบทอื่น ๆ โดยลำดับ ต่อมาพระพุทธองค์ขณะประทับ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงสถาปนานกุลมารดาคนหอบตานี้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทิ้งหลาย ในฝ่ายผู้มีความคุ้นเคยในพระศาสนา^{๒๗}

สรุปได้ว่า อุบาสก อุบาสิกา สมัยพุทธกาลมีบทบาทสำคัญต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ตำแหน่งเอตทัคคะ ที่พระบรมศาสดาได้แต่งตั้งไว้นั้น ได้แสดงให้เห็นชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะหนึ่งในพุทธบริษัทสี่ ผู้ซึ่งต้องทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อให้หมู่ชนทั้งหลายได้แสวงหาหนทางแห่งนิพพาน หลุดพ้นจากอภายมุขทั้งปวง ด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

^{๒๗} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กล้วยานธมโม/พรหมอยู่), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๑๘ – ๔๒๐.

๒.๒ บทบาทของพระนางจามเทวี ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พระนางจามเทวี ทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญชัย หรือจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า พระนางจามเทวีเป็นผู้ที่นำพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ประวัติการสร้างเมืองลำพูน

ในตำนานมูลศาสนา^{๒๘} ได้จารึกถึงเรื่องราวการสร้างเมืองลพูน หรือเมืองลำพูนในปัจจุบันว่า อันเนื่องมาจากความล้มเหลวในการสร้างปฐมนครของवासुเทวฤๅษี ที่ปกครองด้วยกษัตริย์ผู้ไม่มีศีลไม่มีธรรม เหล่าเทวดาจึงดลให้เกิดน้ำท่วมจมเมืองปฐมนครจนสิ้น เมื่อवासุเทวฤๅษีเห็นปฐมนครนิบัติหายก็คำนึงแต่ในใจว่า บุคคลผู้หาศีลหาธรรมหาบุญกุศลมิได้นี้ เทียรยอมเสื่อมเสียจากประโยชน์ของตนและของท่านผู้อื่นแน่นอน สัมกับพุทธโอวาทที่พระศาสดาทรงแสดง

ดังนั้น ตนจึงจักเที่ยวแสวงหาบุคคลผู้มีบุญและมีปัญญามาเป็นท้าวพระยาให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จึงนึกได้ว่า สุกกทันตฤๅษีผู้เป็นสหายอยู่เมืองละโว้จะสามารถช่วยตั้งเมืองได้ จึงชักชวนให้สุกกทันตฤๅษีช่วยตั้งเมืองในสถานที่พระบรมศาสดาเคยเสด็จมาประดิษฐาน แล้วทรงพยากรณ์ว่า ในสถานที่นี้จักบังเกิดเป็นพระนครอันใหญ่ และบริบูรณ์ไปด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นที่เกษมสุขสำราญแก่คนทั้งหลายด้วย และธาตุแห่งพระบรมศาสดาก็จักได้มาตั้งอยู่ ณ ที่นี้ด้วย เพื่อให้เป็นที่สักการบูชาแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายแท้จริง

เมื่อवासุเทวฤๅษีได้สร้างเมืองลพูนแล้ว จึงปรึกษาหาเรื่องดูบุคคลผู้จักควรเป็นท้าวพระยาที่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมให้ได้มาปกครองบ้านเมือง สุกกทันตฤๅษีก็แนะนำให้อัญเชิญนางจามเทวี ราชธิดาพระเจ้าจักรพรรดิราชแห่งกรุงละโว้ ซึ่งเป็นผู้มีรูปร่างเป็นเบญจกัลยาณี มีศีลและมีความสามารถ และพระสวามีศรัทธาบวชเป็นเพศบรรพชิตด้วย จากนั้นก็ได้เตรียมเครื่องปันณาการไปขอนาง โดยมีคะวะยะอะมาตย์เป็นหัวหน้านำขบวนไป

ฝ่ายคะวะยะอะมาตย์ เมื่อถึงเมืองละโว้แล้วก็เอาเครื่องปันณาการมาถวายแล้วก็บอกกล่าวเรื่องที่ขอนางจามเทวีนั่น เมื่อพระนางทราบแล้วก็ดีใจที่จะได้กลับไปปกครองบ้านเมืองแล้ว จะได้พบพ่อบุญธรรมของตน นางได้เชิญพระเจ้ายกัมโปทราชสวามีไปด้วย แต่พระองค์ไม่ไป นางได้ออกเดินทางเมื่อเดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ วันอังคารดิถี ๒๓ นาฬิกาดิถี ๑๙ พระจันทร์เสวยฤกษ์ตัวที่ ๖ ชื่อ อัทรา ในมฤณวาโยราศี นาฬิกฤกษ์ ๒๓ ยามสาย^{๒๙}

^{๒๘} ตำนานมูลศาสนา ปฐมพงศาวดารล้านนาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ไพบูลย์ ภูริวิบุลมหาเถระ) เมื่อ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๗, หน้า ๑๗๑-๑๗๕.

^{๒๙} อัจฉรา ประมวล, (เรียบเรียงจาก ประชุมตำนานล้านนาไทย ของสงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๕), ตำนานนางจามเทวี, (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๕ จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๒๗.

นางจามเทวีซึ่งมีครรภ์ได้ ๓ เดือน ออกเดินทางทางเรือมาตามลำน้ำปิง มีผู้ติดตามจากเมืองละโว้ซึ่งนางจามเทวีขอพระราชทานจากพระราชบิดาเพื่อมาสร้างประโยชน์ให้บ้านเมือง ประกอบด้วยพระมหาเถระ จำนวน ๕๐๐ รูป พรหมณ์ บัณฑิต คหบดี แพทย์ ช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ อย่างละ ๕๐๐ คน ขึ้นไปตามแม่น้ำระมิง การเสด็จมาปกครองเมืองลพูน พระนางได้นำพุทธศาสนา นิิกายหินยานและศิลปวิทยาการแบบทวารวดีขึ้นมาเผยแพร่ทางเหนือ ซึ่งส่งอิทธิพลถึงอาณาจักรล้านนา มอญ และพม่าในสมัยต่อมา เมื่อเสด็จถึงเมืองลพูน วาสฤๅษีและสุกกทันตฤๅษี พร้อมด้วยชาวเมืองได้อันเชิญนางจามเทวีประทับเหนือแผ่นทองประกอบพิธีอภิเษก เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า “หริภุญชัย” หรือ “หริภุญชัย”

๒.๒.๒ บทบาทของพระนางจามเทวีในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ขณะที่พระนางจามเทวีเดินทางมาจากเมืองละโว้ เพื่อมาครองเมืองหริภุญชัยนั้น พระนางได้เชิญพระเถระ ๕๐๐ รูป หมู่ปะขาวทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในเบญจศีล ๕๐๐ คน บัณฑิต ๕๐๐ คน หมู่ช่างแกะสลัก ๕๐๐ คน ช่างแก้วแหวน ๕๐๐ คน พ่อเลี้ยง ๕๐๐ คน แม่เลี้ยง ๕๐๐ คน หมู่หมอโหรา ๕๐๐ คน หมอยา ๕๐๐ คน ช่างเงิน ๕๐๐ คน ช่างทอง ๕๐๐ คน ช่างเหล็ก ๕๐๐ คน ช่างเขียน ๕๐๐ คน หมู่ช่างทั้งหลายต่าง ๆ อีก ๕๐๐ คน และช่างโยธา ๕๐๐ คน พร้อมกันนี้ พระนางได้เชิญพระพุทธรูปสำคัญมาด้วย ๒ องค์ คือ ๑) พระแก้วขาว ซึ่งว่ากันว่าเป็นองค์เดียวกับที่ประดิษฐาน ณ วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน ๒) พระรอดหลวง ซึ่งประดิษฐานที่วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน

หลังจากพระนางจามเทวีครองเมือง พระนางจามเทวีได้นำขนบธรรมเนียมประเพณีอารยธรรมต่าง ๆ ของละโว้เข้ามาเผยแพร่ และได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ให้ชาวเมืองดำรงตนยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ในรัชกาลของพระองค์นั้น นครหริภุญชัยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงอย่างดียิ่ง ตามตำนานได้กล่าวว่า พสกนิกรต่างมีใจศรัทธาสร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนถึง ๒,๐๐๐ แห่ง และกาลต่อมาวัดทั้ง ๒,๐๐๐ แห่งก็มีภิกษุจำพรรษาทุกแห่ง อนึ่งในเวลาต่อมา ภายหลังสงครามขุนวิลังคะชาวลัวะได้ผ่านไปแล้ว พระนางจามเทวียังได้สร้างวัดประจำเมืองขึ้น ๔ วัดเพื่อเป็นพุทธปรารภ ได้แก่

วัดอรัญญิกกรัณการาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระนคร ปัจจุบันเป็นวัดดอนแก้วรวมกับวัดต้นแก้ว

วัดอาพัทธาราม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระนคร ปัจจุบันเป็นวัดพระคงฤๅษี

วัดมหาวนาราม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระนคร ปัจจุบันเป็นวัดมหาวัน

วัดวัดมหารัณการาม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระนคร ปัจจุบันเป็นวัดประตูลี้^{๓๐}

^{๓๐} กิตติ วัฒนะมหาตม์, *จอมนางหริภุญชัย*, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๐).

ขณะเดียวกัน ตามหลักฐานจารึกจุลศักรี ที่จารึกขึ้นในสมัยของพญาเมกุฏ ปิพุทธศักราช ๒๐๙๗ ได้ระบุว่า วัดพระธาตุคุดอยน้อย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ถูกสร้างโดยพระนางจามเทวี ในราวปี พ.ศ. ๑๒๐๑^{๓๑} โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ พระบรมธาตุ โข่งพระ(กรุพระ) โบสถ์ วิหาร และพระพุทธรูปหินอ่อนแกะสลัก ซึ่งองค์พระเจดีย์โขง มีโขงทั้ง ๔ ด้าน มีฉัตร ๙ ยอดและเจดีย์หลักกลาง ทุกด้านจะมีพระพุทธรูป หันพักตร์ไปทั้งสี่ทิศและยังได้ทรงสร้างพระอุโบสถ และพัทธสีมาไว้ด้านหน้า

ครั้งบ้านเมืองสงบสุข ในปี พ.ศ. ๑๒๓๖ พระนางจามเทวีซึ่งมีพระชนมายุได้ ๖๐ พรรษา ได้ทรงละจากการกำกับดูแลราชการแผ่นดินทั้งปวง และทรงสละเพศฆราวาสฉลองพระองค์ชาวเสด็จไปประทับทรงศีลที่วัดจามเทวี และทรงเอาพระทัยใส่ต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นอีก และก่อนที่พระนางจามเทวีจะเสด็จสวรรคต พระนางจามเทวีได้พระราชทานมหาทานและทรงสมทานศีลฟังพระธรรมเทศนาถึง ๗ วัน ถึงวันที่ ๘ อาการประขวรพระโรคกำเริบถึงเสด็จสวรรคต พระเจ้ามหันตยศโพรตให้ประกอบพิธีถวายพระเพลิง และให้สร้างพระเจดีย์ทางด้านตะวันตกของตัวเมือง บรรจุพระอัฐิของพระนางจามเทวี นามว่า สุวรรณจังโกฏเจดีย์^{๓๒}

สรุปได้ว่า พระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญชัย เป็นผู้ที่วางรากฐานด้านพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น ด้วยการอุปถัมภ์ปัจจัยในการสร้างศาสนสถาน และการปฏิบัติตนเป็นพุทธมามะกะที่สมบูรณ์พร้อม ยังประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังสืบมาจวบจนปัจจุบัน

๒.๓ บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน สภาพทั่วไปในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าให้สิทธิความเท่าเทียมในการตรัสรู้และการบำรุงพุทธศาสนาแก่สตรีเทียบเท่ากับบุรุษ ปัจจุบัน สตรียังคงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การอุทิศตนปัจจัยแก่พระภิกษุสงฆ์ การร่วมสร้างศาสนสถาน ถาวรวัตถุต่าง ๆ การเผยแผ่ด้วยการชักชวนคนเข้าวัดทำบุญ และน้อมนำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ขณะเดียวกัน ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่างก็มีบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาผ่านตำแหน่งหน้าที่การงานและความเป็นปัจเจกชนของตนเอง อาทิ การเป็นแบบอย่างของผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และใช้หลักธรรมคำสอนในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เกิดความเท่าเทียม

^{๓๑} ตำนานวัดพระธาตุคุดอยน้อย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลอง ๑๓๓๖ ปี องค์พระธาตุคุดอยน้อย เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่องค์เจ้าแม่จามเทวี, รวบรวมและเรียบเรียงโดย พระครูอุดม อานนโท (เมษายน ๒๕๓๗).

^{๓๒} กรมศิลปากร, สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, สตรีสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

ความเสมอภาคและความถูกต้องของการปฏิบัติงาน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวไว้ว่า “ปัญหาการบวชภิกษุณีในประเทศไทยเกิดขึ้นค่อนข้างยาก ซึ่งระดับเถรวาทในประเทศอื่นก็มีภิกษุณี แต่ในประเทศไทยยังไม่รับรองให้มีการบวชภิกษุณี แต่ก็ยังมีแม่ชีซึ่งจัดอยู่ในหมวดอุบาสิกา สตรีมีบทบาทมากในพระพุทธศาสนา และสตรีจะเป็นผู้ที่เติมพลังให้กับอุบาสกและพระสงฆ์ ยกตัวอย่าง เวลาใส่บาตรก็มีแต่สตรี ปัจจุบันจะเห็นว่านักปฏิบัติธรรมที่เป็นสตรีจะมีจำนวนมาก และสตรียังเข้ามามีบทบาททางพระพุทธศาสนามากต่างกับบุรุษในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าได้ให้สิทธิกับสตรีเฉกเช่นเดียวกับบุรุษ แม้แต่การตรัสรู้ เมื่อบุรุษตรัสรู้ได้ สตรีก็ตรัสรู้ได้”^{๓๓} ความคิดเห็นดังกล่าวได้สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญท่านอื่น ที่ได้กล่าวว่า “พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญผู้หญิงกับผู้ชายเท่า ๆ กัน ทั้งนี้ ผู้นำสตรีจะมีความรู้หรือไม่อยู่ที่ตัวบุคคล แต่หากมีความรู้แล้วนำมาใช้ได้จริงก็ยิ่งดี แต่หากไม่มีก็สามารถศึกษาและเรียนรู้ต่อไปได้ ความรู้ความสามารถจะเกิดขึ้นแก่แต่ละบุคคล ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ด้วยบทบาทภาระหน้าที่ย่อมต้องมีการศึกษาหาความรู้ในทางพระพุทธศาสนาอย่างแน่นนอน”^{๓๔}

ซึ่งในปัจจุบัน หากมองในภาพรวมถึงบทบาทหน้าที่ของสตรี จะเห็นว่าสตรีในฐานะของชาวพุทธ “จะให้การทะนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างแข็งขัน ยกตัวอย่างในงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา งานของวัด งานของพระสงฆ์สามเณร สตรีจะไม่รีรอที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ขณะเดียวกัน สตรียังเป็นผู้ที่เข้าวัดทำบุญอย่างสม่ำเสมอ และน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติตลอดถึงการเข้าถึงพระพุทธศาสนา โดยจะสังเกตได้ในช่วงของวันพระหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในท้องถิ่นในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสตรีทั่วไปจะมีบทบาทในการช่วยเหลือได้มาก ดังนั้นในภาพรวมจะมีสตรีถึงร้อยละ ๗๐ ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและในฐานะที่เป็นผู้นำสตรีจะยังมีความสำคัญเพราะว่าโดยในส่วนของการสานความสัมพันธ์ผู้นำที่เป็นสตรีจะเข้าถึงประชาชนได้ง่ายอาจจะเป็นเพราะเรื่องของอุปนิสัยใจคอตลอดถึงการเข้าถึงพระพุทธศาสนา สตรีบางท่านจะมีความรู้มากกว่าบุรุษด้วยซ้ำไป”^{๓๕} ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวได้สอดคล้องกับนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ดังที่ได้กล่าวบทบาทของผู้นำสตรีไว้ว่า “ผู้นำคือคนที่พัฒนาตัวเองเพื่อให้คนอื่นยอมรับ ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีงานที่จะต้องรับผิดชอบมาก ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกลุ่มของวัฒนธรรมตำบลซึ่งผู้นำเหล่านี้จะต้องมีส่วนร่วมเมื่อมีส่วนร่วมเป็นธรรมดาของผู้นำที่จะต้องเข้าไปศึกษาเข้าไปเรียนรู้ ดังนั้น ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีการแสวงหาความรู้เพื่อใช้ในการบริหารงานอยู่แล้ว ซึ่งในท้องถิ่นจังหวัด

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนายก, เจ้าคณะจังหวัดลำพูน, วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตานุยุต, ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ, รองเจ้าคณะอำเภอ/รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ลำพูน มีผู้นำสตรีที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี คือ ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสนใจหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาศักยภาพพระพุทธศาสนาหรือแม้กระทั่งในเรื่องของจารีตประเพณีวัฒนธรรมซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณีวัฒนธรรมในล้านนาล้วนมีส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นในส่วนที่มองคือผู้นำสตรีในจังหวัดลำพูน มีส่วนเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างยิ่งยวด”^{๓๖}

ขณะเดียวกัน รูปแบบการส่งเสริมงานด้านพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น “รูปแบบการทำงานของสมาชิกเทศบาลตำบลในการบำรุงพระพุทธศาสนาที่กระทำไปอย่างโดยไม่รู้ตัว เช่น ถ้าพระสงฆ์ต้องการตั้งต้นผ้าป่าหรือแม้กระทั่งงานบวชจะต้องสั่งการผ่านไ้ทางกลุ่มสมาชิกสภาเทศบาล แต่หากเข้าไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว งบประมาณในการสนับสนุนจะน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่จะไปสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน ถ้ามองลงมาในเรื่องของพระพุทธศาสนาค่อนข้างจะน้อย และส่วนใหญ่จะแฝงไว้ในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น งานลอยกระทง งานวันสงกรานต์หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและที่เห็นอย่างเด่นชัดคือ โรงเรียน เป็นการเข้าไปเสริมในลักษณะของหลักสูตรหลักสูตรการเรียนเสริมของท้องถิ่น โดยการเริ่มต้นจากศูนย์เด็กเล็กขึ้น ปัจจุบันมีการดำเนินการอยู่แล้วแต่ขาดการสานต่อ ขาดการประเมินผลรูปแบบการทำงาน และงบประมาณที่จัดสรรมาให้ร้อยละ ๕ ด้านของประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งจะมีของศาสนาสอดแทรกอยู่เพียงเล็กน้อย”^{๓๗} สำหรับหน่วยงานที่กำกับดูแลงานด้านพระพุทธศาสนา คือ สำนักงานพระพุทธศาสนา นั้น ได้ดำเนินงาน “โดยการประสานงานในเรื่องของการให้ความรู้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเรื่องของการปฏิบัติธรรมประจำปีที่สำนักงานได้จัดขึ้นให้แก่ข้าราชการได้มาปฏิบัติ ส่วนหนึ่งมีองค์กรของสตรีในท้องถิ่นเข้ามาปฏิบัติธรรมอย่างหลากหลาย เมื่อปฏิบัติธรรมแล้วก็จะได้ทราบบทบาทในเรื่องที่ต้องการสนับสนุนส่งเสริมในส่วนองงานที่ขับเคลื่อนในมุมมองแล้วจะเห็นว่าทุกหน่วยงานจะมีสตรีในอัตราส่วนที่ค่อนข้างเยอะกว่าบุรุษถ้ามองในภาวะปัจจุบันพระพุทธศาสนาอยู่ได้ด้วยพุทธบริษัท ๔ คืออุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกจะมีส่วนน้อยในการเข้าวัดปฏิบัติธรรม แต่จะมีสตรีจำนวนมากดังนั้น บทบาทของสตรีก็จะสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน”^{๓๘}

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญในส่วนของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กล่าวถึงบทบาทของตนเองว่า “จากบทบาทผู้นำสูงสุดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของข้าราชการประจำ

^{๓๖} สัมภาษณ์ ดร.ไพรินทร์ ณ วันนา, นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา, วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ ดร.ปกรณ์ มหากันธา, นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา, วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ คำจ้อย, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

เหมือนมีสถานะในการที่จะทำอะไรได้ง่ายในองค์กร ที่นี้ทำไมเรื่องใดมันก็จะอยู่ที่ว่าเรามีทัศนคติต่อแต่ละเรื่องอย่างไรบ้าง ในเรื่องพุทธศาสนาจากที่ตนเองเป็นผู้ที่สนใจที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็นด้านงานหรือการใช้ชีวิตก็แล้วแต่ ได้ผูกอยู่กับเรื่องการประพฤติปฏิบัติธรรมขณะเดียวกัน ก็เลยมีผลทำให้ต้องนำเรื่องของหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการปฏิบัติงานให้คนในองค์กรได้เห็น ว่าเรามีความชัดเจนในการที่นำเอาหลักพระพุทธศาสนามาปฏิบัติอย่างไร เพราะฉะนั้นวิธีการทำงานในองค์กรก็จะมีเรื่องของวิถีของคนในชุมชนลำพูน ที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างสูงอยู่แล้ว เพราะอดีตที่ผ่านมา จังหวัดลำพูนเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อย่างยาวนานและเมื่อย้อนประวัติศาสตร์ขึ้นไปจะพบว่า ผู้ก่อตั้งเมืองลำพูนคือพระนางจามเทวี และพระองค์เป็นผู้นำเอาพระพุทธศาสนามาประดิษฐาน เพราะฉะนั้นร่องรอยของความเป็นเมืองพุทธยังปรากฏอยู่จวบจนปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของในเชิงศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือในการใช้ชีวิตของประชาชนในดินแดนแห่งนี้ ก็ยังผูกกับศาสนาอยู่^{๓๙}

ซึ่งบทบาทในการเสริมสร้างพระพุทธศาสนาของสตรีนั้น ได้ส่งผ่านในด้านการประพฤติปฏิบัติตน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ได้กล่าวว่า “ในวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จะชวนคนในครอบครัวไปทำบุญที่วัด ให้ทาน ปลอยนก ปลอยปลา ฟังเทศน์ ฟังธรรม และเวียนเทียนสอนลูกหลานให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามตามจารีตขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ขณะเดียวกัน ได้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคของวัดที่เป็นวัดเล็กๆ ในชนบทยังขาดแคลนปัจจัยในการทะนุบำรุงทั้งศาสนบุคคลและศาสนสถาน แต่หาเป็นวัดที่มีชื่อเสียงจะไม่พบปัญหา ทั้งนี้ เพราะมักจะมีคนมาทำบุญมาก สำหรับด้านการศึกษาหาความรู้ ได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย แต่ด้วยคำบางคำไม่เกิดความคุ้นชินจึงไม่สามารถเข้าใจอย่างลึกซึ้งได้ และคาดเดาได้ว่าเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบการศึกษา ที่ซึ่งเน้นการท่องจำและเป็นการท่องจำหลักธรรมซึ่งผู้สอนไม่ได้สอนให้รู้จักคิด ไม่สอนให้เชื่อมโยงกับชีวิตของสังคมของผู้คนจึงไม่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ในการศึกษาของตนเองนั้น ได้ศึกษาพุทธประวัติ และนำหลักธรรมมาใช้ในการดำรงชีวิตและการทำงาน คือ ได้ยึดหลักอริยสัจ ๔ ความจริงแห่งชีวิต เป็นความจริง ๔ ประการที่ทุกคนต้องเคยพบ คือการมีอยู่ของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ (๑) ทุกข์ ความทุกข์เกิดขึ้นได้จากภาวะเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความไม่สมหวังทั้งปวง รวมไปถึงความสูญเสีย ความโกรธ ความริษยา อาฆาต ความวิตกกังวล ความกลัว ความอยาก ความยึดมั่นถือมั่น การพลัดพราก ฯลฯ (๒) สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ คือการพิจารณาถึงที่มาของทุกข์นั้นว่าเพราะอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร (๓) นิโรธ ความดับทุกข์ เมื่อรู้ต้นเหตุของทุกข์แล้ว ก็ต้องหาทางกำจัดเสีย ทุกข์ก็จะไม่เกิดขึ้นอีก หรือเกิดขึ้นน้อยลง โดยการทำความเข้าใจและยอมรับความจริงของชีวิต (๔) มรรค หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางนิชาดา สุริยะเจริญ, ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน, วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

คือการใช้ชีวิตอย่างมีสติ เพื่อให้เกิดปัญญา ที่จะขึ้นไปสู่ทางของการพ้นทุกข์ ยึดอธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ (การกระทำที่เกิดเป็นบุญ เป็นกุศล) และได้รื้อฟื้นพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมประจำใจ ประกอบด้วย (๑) เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุขทั้งทางกายและใจ (๒) คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ทั้งทางกายและใจเช่นกัน (๓) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่คิดริษยา (๔) อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย หรือวางใจเป็นกลาง เพื่อพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ไม่เข้าเติมผู้ที่ตกอับพร้อมกับมีน้ำใจให้ความช่วยเหลือตามสมควร สำหรับบทบาทในด้านการเผยแผ่นั้น ได้แชร์คำคมต่าง ๆ หรือพุทธสุภาษิต ผ่านทางโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook line หรือส่งต่อบทความดี ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาผ่านทางกรู๊ป line แต่ปัญหาคือ ไม่สามารถทราบได้ว่าสิ่งที่แชร์ไปให้เพื่อนอ่านนั้น จะถูกอ่าน หรือนำไปปรับใช้หรือถูกเลื่อนผ่านไปเฉย ๆ ด้านการป้องกันภัยภายใน ได้ให้ชุมชนเข้ามาไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการของวัด ให้มีตัวแทน หรือกรรมการ เพื่อดูแลทรัพย์สินหรือเงินปัจจัยที่ประชาชนบริจาคให้แก่วัด สำหรับการป้องกันภัยภายนอกนั้น ได้ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว มีวิจยญาณในการรับสื่อ และข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับ สำหรับแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบำรุงพุทธศาสนานั้น ได้ร่วมทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ร่วมถวายเทียนเข้าพรรษาและผ้าอาบน้ำฝน ร่วมถวายเงินปัจจัยในการบำรุง ค่าน้ำ ค่าไฟ ร่วมถวายเงินปัจจัยในการสร้างห้องสมุด และร่วมถวายเงินปัจจัยทุนการศึกษา”^{๔๐} ซึ่งในมุมมองส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่า “พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและนำส่งเสริมให้ยึดมั่นในศาสนาด้วยตัวเองใช้หลักธรรมมาปรับใช้ในการทำงาน เช่น หลักพรหมวิหาร ๔ แนวทางการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นงานบริการประชาชนซึ่งจะต้องนำหลักธรรมเข้ามาช่วยในการควบคุมอบรม แนะนำรณรงค์ นำหลักธรรมมาใช้ในการทำงานปัจจุบัน เพราะปัจจุบันผู้คนต่างมีจิตใจร้อนรุ่ม ใจร้อนไม่เหมือนเมื่อก่อน และการดำเนินชีวิตในแต่ละวันจะพบเจอกับปัญหาเข้ามามากมายเลยทำให้คนเป็นคนใจร้อน ซึ่งแนวทางในการแก้ไขคือ จะต้องมีการส่งเสริมปลูกฝังให้ลูกหลานและครอบครัวที่ทำงานให้เข้าวัดทำบุญเพราะจะช่วยให้ศาสนามั่นคงขึ้น”^{๔๑}

สำหรับหลักธรรมที่นำมาใช้กับการบริหารงานก่อนที่จะขึ้นเข้าสู่ตำแหน่งนักบริหารนั้น “ส่วนมากราชการจะใช้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งข้อแรกที่ใช้เข้ามาปฏิบัติในการทำงานก็คือหลักคุณธรรม คือ ถ้าหากผู้บริหารที่เป็นผู้นำเป็นผู้ที่มีคุณธรรมแล้วจะสามารถใช้หลักนิติธรรมได้อย่างยุติธรรมและในทางตรงกันข้าม หากผู้บริหารขององค์กรใดขาดคุณธรรมแล้ว ผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชนก็อาจจะไม่ได้รับความยุติธรรม อาจจะเป็นทำนองเลือกที่รักมักที่ชัง ดังนั้น หลักคุณธรรมจึงมีความสำคัญที่สัมพันธ์กับหลักนิติธรรม การปฏิบัติงานในปัจจุบัน ได้นำหลักธรรมมาปฏิบัติควบคู่กับ

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางปาลิดา ธนาตย์ชโยดม, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลบ้านธิ, วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางสุพัตรา จันทศิริ, รองปลัดเทศบาลตำบลป่าซาง, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

หลักคุณธรรม หลักจริยธรรมสำหรับข้าราชการ และในส่วนของ การเข้าร่วมกิจกรรมของการปฏิบัติธรรมนั้น ในทุกปีจะมีการออกปฏิบัติธรรม โดยการจัดโครงการ ของเจ้าหน้าที่ในองค์การ จัดปฏิบัติธรรมที่ลานกีฬาของชุมชนในเขต และจะมีเจ้าหน้าที่ออกไปสับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน จะเป็นการปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า ปรีวาสกรรม ร่วมกับชุมชน ใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติปรีวาสกรรมประมาณ ๗ วัน จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี นอกเหนือจากกิจกรรมนี้ ยังมีการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งโครงการได้บรรจุขึ้นในเทศบัญญัติ จะมีการนำเด็กจากศูนย์เด็กเล็กมาเข้าร่วมกิจกรรม”^{๔๒}

สำหรับบทบาทส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในด้านการเป็นมารดาของบุตรได้กล่าวว่า “ได้ทำหน้าที่ของมารดา คือหน้าที่ทางกายด้วยการสอนให้ลูกไม่ทำชั่ว ให้แนะนำให้ลูกทำความดี ส่งเสริมให้ลูกเรียนศิลปวิทยา ช่วยเลือกคู่ครองที่เหมาะสมให้กับลูก และหน้าที่ทางใจ จะพาลูกเข้าวัด ศึกษาพระธรรมคำสอน ชักจูงสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ชักนำลูกให้ทำบุญรักษาศีล ทำให้ครอบครัวมีความสงบร่มเย็นเป็นสุขทำให้สังคมสงบสุข และทำให้ประเทศชาติได้คนดี”^{๔๓} ทศนะดังกล่าวได้สอดคล้องกับความคิดเห็นของประธานสภาเทศบาลตำบลหนองล่อง ที่ได้กล่าวว่า “ปลูกฝังให้ครอบครัวเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ยึดมั่นอยู่ในวัฒนธรรมของไทยโดยเฉพาะการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบชาวพุทธ ส่งลูกเข้ารับการอบรมการพัฒนาจิตคือ การเข้าร่วมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำ ทำให้เป็นการสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นกับครอบครัว”^{๔๔} สำหรับรองนายกเทศมนตรีเมืองลำพูน ได้กล่าวว่า “การสนับสนุนด้วยปัจจัยในด้านต่าง ๆ ต่อการเผยแผ่ธรรมไม่ว่าจะเป็นการชักชวนเชิญชวน ด้วยการใช้สื่อต่าง ๆ รวมถึงการสนับสนุนด้วยปัจจัยสี่เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเผยแผ่ธรรม การปกป้องพระพุทธศาสนาทำได้โดยการชักชวนให้คนเข้าวัดพระพุทธศาสนาสามารถช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ปัจจุบันมีกิจกรรมการแห่เทียนเข้าพรรษาแต่พระพุทธศาสนาวันที่เข้าวัดไม่ตรงกับวันอาทิตย์ซึ่งเป็นปัญหาทำให้คนที่ทำงานแต่ไม่สามารถทำบุญในวันพระได้”^{๔๕} และ “ได้ปฏิบัติตนโดยให้การส่งเสริมเด็กนักเรียนได้ไหว้พระสวดมนต์และนั่งสมาธิเป็นประจำ และอบรมสั่งสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างของคนดีมีคุณธรรม”^{๔๖}

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางวาสนา สรณคมน์, หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลบ้านโฮ้ง, วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางจิรพรรณ เจนพนัสสัก, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลทาลาดุก, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางกรรณา จันทระเสนา, ประธานสภาเทศบาลตำบลหนองล่อง, วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

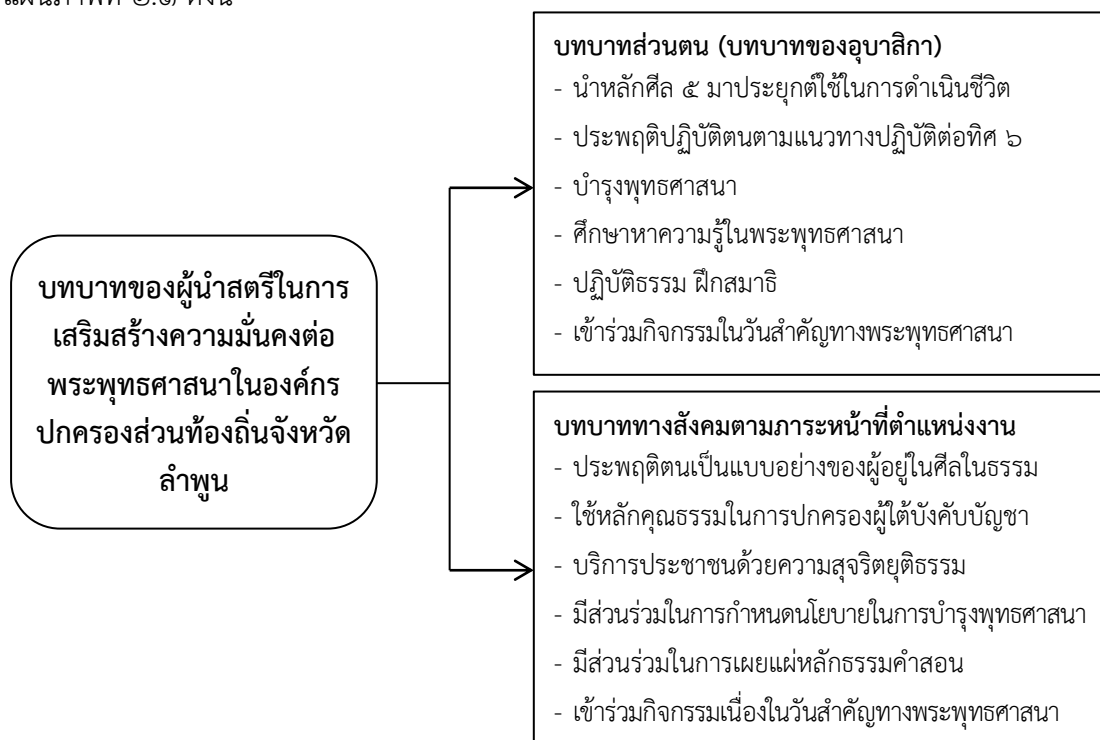
^{๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวสุทธินิ สุริยกุล ณ อยุธยา, รองนายกเทศมนตรีเมืองลำพูน, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่ง มะโนกิจ, นายกเทศมนตรีตำบลประตูปา, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน สภาพทั่วไปในปัจจุบันนั้น มีบทบาท ๒ ด้าน คือ

ด้านที่หนึ่ง เป็นบทบาทส่วนตน คือการเป็นพุทธศาสนิกชนในบทบาทของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ได้สะท้อนผ่านรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ อาทิ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นภรรยาที่ดีของสามี และเป็นแม่ที่ดีของลูก สำหรับกิจกรรมที่ปฏิบัติในการบำรุงพุทธศาสนา คือ ชักชวนคนในครอบครัวไปทำบุญที่วัด ให้ทาน ป่วยอนก ป่วยปลา ฟังเทศน์ ฟังธรรม และเวียนเทียนสอน ลูกหลานให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามตามจารีตขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ขณะเดียวกัน ได้น้อมนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อาทิ ศีล ๕ เป็นต้น

ด้านที่สอง เป็นบทบาทที่ทำเพื่อสังคมตามภาระหน้าที่ในตำแหน่งงาน ด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างของผู้อยู่ในศีลในธรรม ใช้หลักคุณธรรมในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาและให้บริการประชาชนด้วยความสุจริตยุติธรรม ขณะเดียวกัน มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมบำรุงพุทธศาสนา และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานได้กำหนดขึ้น เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรม กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน สนับสนุนบำรุงกิจกรรมของวัดและพระสงฆ์ จากผลการสรุป ผู้วิจัยสร้างเป็นแผนภาพได้ตามแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน